

## QURILISH SOHASIDA INFRATUZILMA LOYIHALARINI RIVOJLANTIRISH UCHUN SOLIQ VOSITALARINI TAHLIL QILISH

**Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li**  
*Bank-moliya akademiyasi magistranti*

**Kirish:** O'zbekiston Respublikasi bozor munosabatlarga asoslangan yangi iqtisodiy tizim vujudga kelgan bir sharoitda barcha sohalardagi kabi qurilish sohasida ham muhim o'zgarishlar ro'y bermoqda. Ayniqsa, qurilish sohasida energiya jihatidan samarador va energiya tejankor materiallarni qo'llash amaliyotini kengaytirish, qurilish, rekonstruktsiya qilish va mukammal ta'mirlash ob'ektlarining konstruksiyalari, qurilish materiallari va buyumlarini sinovdan o'tkazish ishlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarning keng ko'lamli amalga oshirilishi respublikamizda qurilish va qattiq maishiy chiqindilarni chuqur qayta ishlash orqali qurilish materiallarining yangi turlarini ishlab chiqarishga joriy etish, xom ashyo resurslarini tejashga yo'naltirilgan sanoatni shakllantirishga hissa qo'shmoqda.

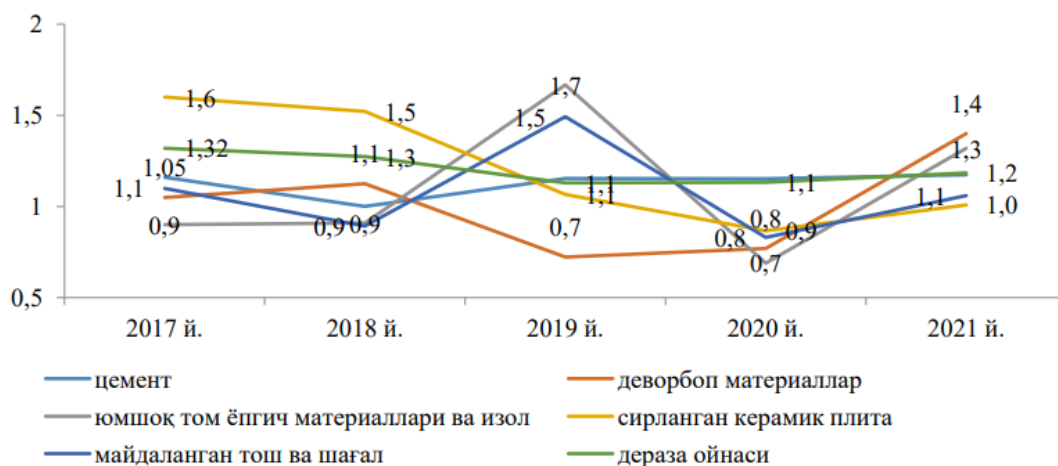
2021-2025-yillarda qurilish sohasini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirish strategiyasi O'zbekiston respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning 2020-yil 13-martdagi PF-son qaroriga muvofiq ishlab chiqilgan. 5963-son "O'zbekiston Respublikasining qurilish sohasida islohotlarni chuqurlashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorida, 2021-2025-yillarda qurilish industriyasini rivojlantirishning maqsad va ustuvor yo'nalishlarini, xorijiy mamlakatlar qurilish sohasidagi tarkibiy o'zgartirishlarning ilg'or tajribasini hamda shaharsozlikni rivojlantirishning jahon tendensiyalarini o'rganish asosida qurilish sohasini isloh qilish yo'nalishlarini belgilab beradi.

Qurilish iqtisodiyotning eng muhim sohalaridan biri bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi, uning rivojlanish darajasi mintaqadagi iqtisodiy o'sish sur'atlari va sifatiga ta'sir qiladi. Qurilish majmuasi yangi ob'ektlarni, ishlab chiqarish ob'ektlarini yaratishni, mavjud binolarni, barcha turdagi mulkning turar-joy va turar-joy binolarini rekonstruktsiya qilishni ta'minlaydi: davlat, federal, mintaqaviy, munitsipal, xususiy. Ta'kidlash joizki, inson salohiyatini rivojlantirish kabi strategik vazifani aholi turmush sifatini yaxshilamasdan turib, eng avvalo, uy-joy qurilishi hajmini oshirmasdan turib amalga oshirib bo'lmaydi.

So'nggi yillarda aholining imoratbop va narx darajasi barqaror bo'lgan hamda mahalliy ahamiyatga ega bo'lgan qurilish materiallari, jumladan sement, devorbop materiallar, yumshoq tom yopgich materiallari va izol, sirlangan keramik plita, maydalangan tosh va shag'al, deraza oynasi va arralangan yog'och materiallari kabilarga talabi ortib bormoqda<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Egamov, R. M., Abdusamatov, B. K. (2021). Qurilish tarmog'ini rivojlantirishda innovatsion faoliyat iqtisodiy kategoriya sifatida, 161.

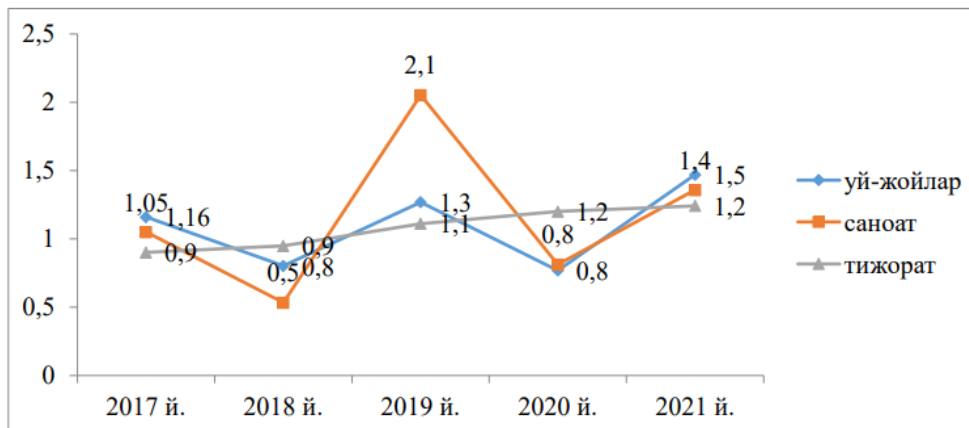
Buni ushbu materiallar ishlab chiqarish hajmining 2017-2021-yillardagi dinamikasi orqali ham kuzatishimiz mumkin (1-rasm). Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2017-2021-yillar mobaynida aholining devorbop materiallar, deraza oynasi va top yoggich materiallarga bo'lgan talabi barqaror o'sish sur'atiga ega bo'lib, ushbu mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish hisobiga aholi talabini maksimal qondirish imkoniyati yaratildi.



**1-rasm. 2017-2021-yillarda aholi talabi eng yuqori bo'lgan qurilish materiallari ishlab chiqarish hajmining dinamikasi<sup>2</sup>**

Xususan, 2021-yil mobaynida 12,5 mln tonna sement (o'sish 45%), 20,2 mln. kv.m. qurilish oynasi (o'sish 59,4%), 17,3 mln. kv.m. keramik plitkalar (1,8 barobar), 61 mln. kv.m. gipsokarton (2,1 barobar), 890 ming tonna quruq qurilish aralashmasi (o'sish 4,8 barobar), 340 ming tonna ohak (o'sish 13,7%), 2000 o'ram oboyo (o'sish 89 baravar) o'sishi ta'minlandi. Ayni kunda yurtimizda 12 yarim mingga yaqin qurilish materiallari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyat yuritmoqda. O'tgan yillarda 120 turdagi qurilish materiallari ishlab chiqarilgan bo'lsa, bugungi kunda ularning soni 180 tadan oshib ketdi. Shuningdek, qurilish sohasining yo'nalishlarida ham tub o'zgarishlar ro'y berdi. 2017- 2021-yillarda aholining yakka tartibdagi uy-joy va tijorat obyektlari qurilishiga e'tibori kuchaygan holda yo'l usti infratuzilmalari, pandemiyadan keyingi davrda makroiqtisodiy barqarorlikka avvalo tijorat faoliyatini kengaytirish orqali erishishni ko'zta tutganligiga guvoh bo'lamiz (2-rasm).

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz



**2-rasm. 2017-2021-yillarda qurilish materiallari yo'naltirilgan asosiy qurilish obyektlari<sup>3</sup>**

Mamlakatda ishlab chiqarilayotgan qurilish materiallariga bo'lgan talab nafaqat mahalliy balki, jahon bozorlarida ham o'sib bormoqda. Ayniqsa, gipsokarton, issiqlik saqlovchi shisha momig'i, ohak, keramik plitkalar, gips kabi mahsulotlar eksporti yildanyilga ortmoqda.

Respublikamizning soliq qonunchiligi hujjatlariga ko'ra qurilish tashkilotlari tashkiliy-huquqiy maqomiga ko'ra umumdavlat soliqlarini yoki ixchamlashtirilgan yagona soliq to'lovini to'lovchilari hisoblanadilar. Ixchamlashtirilgan yagona soliq rejimida faoliyat ko'rsatishi uchun, birinchi bobda ta'kidlanganidek, qurilish tashkilotlari kichik biznes sub'yektlariga kiritish mezonlari talablariga mos kelishi lozim. Kichik biznes sub'yektlariga kiruvchi qurilish tashkilotlari umumdavlat soliqlarini to'lovchilari sifatida ham faoliyat ko'rsatish huquqiga egadirlar<sup>4</sup>.

Qurilish tashkilotlari to'laydigan umumdavlat soliqlarining turlarini ko'rishimiz mumkin (1-jadval).

**1-jadval**

**Qurilish tashkilotlari to'laydigan umumdavlat soliqlarining turlari<sup>5</sup>**

T/r	Soliqning nomi	Budjet turi	Bevosita biivositaligi	To'g'ri/ egri soliqligi
1.	QQS	Respublika	Biivosita	Egri
2.	Foyda solig'i	Respublika	Bevosita	To'g'ri
3.	Mol-mulk solig'i	Mahalliy	Bevosita	To'g'ri
4.	Yersolig'i	Mahalliy	Bevosita -	To'g'ri
5.	Suv solig'i	Respublika	Bevosita	To'g'ri

<sup>3</sup> O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz

<sup>4</sup> Харитонов В.А. Основы организации и управления в строительстве. М.: Академия, 2021. 224 с.

<sup>5</sup> O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo'mitasining www.soliq.uz rasmiy saytidagi ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi

6	Infrastrukturani rivojlantirish solig'i	Mahalliy	Bevosita	To'g'ri
7.	Dividend solig'i	Respublika	Biivosita	Egri
8	Xodimlar daromadidan soliq	Respublika	Biivosita	Egri

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, qurilish tashkilotlari to'laydigan soliqlar bevosita va bilvosita yoki, mos ravishda, to'g'ri va egri soliq'larga, respublika budjetiga va mahalliy budjetga to'lanadigan soliq'larga, olinadigan schotlar, xarajatlar, daromadlarni ishlatilishi hamda xodimlar va ta'sischi bilan hisob-kitoblarni hisobga oluvchi schot'larga olib boriladigan soliq'larga bo'linadi.

Qurilish ishlari pudratchi yoki subpudratchi tashkilotlar tomonidan pudratchi va buyurtmachilar taqdim etgan materiallar asosida bajarilganda, ushbu materiallarning qiymati kiritilgan holda bajarilgan hamda tasdiqlangan ishlarning qiymati soliq solish obyekti hisoblanadi. Bunda qurilish ishlariga sarflangan moddiy resurslar bo'yicha to'langan QQSning summasi ishni bajargan pudratchi tashkilotlarda budjet oldidagi to'lovlarni kamaytirishga olib boriladi.

### **Xulosa**

So'nggi o'n yilliklarda qurilishda foydalanish nuqtai nazaridan turli sanoat chiqindilari olimlarning e'tiborini tobora ko'proq jalb qilmoqda. Va bu tasodifiy emas, chunki qurilish sanoati qayta ishlangan materiallarning eng kuchli va iqtisodiy jihatdan foydali iste'molchisi hisoblanadi. Shu bilan birga, qurilish materialshunosligi rivojlanishining hozirgi bosqichida materiallar va konstruktsiyalarga nafaqat sifat va ishlash xususiyatlari, balki chidamlilik nuqtai nazaridan ham tobora qattiqroq talablar qo'yilmoqda. Texnogen mahsulotlar va sanoat chiqindilari ko'p komponentli va xavfli tizimlar bo'lib, ulardan qurilish sanoatida foydalanish qurilish materiallarining asosiy fizik, mexanik va texnologik xususiyatlarining o'zgaruvchanligiga olib kelishi mumkin

### **ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risidagi" 2018-yil 29-iyundagi PF-5468-son farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni savarali amalga oshirish tadbirlari to'g'risida"gi 2020 yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 30 dekabrdagi "O'zbekiston Respublikasining "2022 yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida"gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-73-son qarori

4. O'zbekiston Respublikasining "Soliq va byudjet siyosatining 2018 yilga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari qabul qilinganligi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi O'RQ-454-sonli qonuni, 2017 yil 18 dekabr
5. Vahobov A., Jo'raev A. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. –T: "Sharq", 2009. -448 b.
6. Alimardonov M., To'xsanov Q. Soliq nazariyasi. –T.: "O'zbekiston Yozuvchilaru yushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti", 2005. -175 b.
7. Yahyoev Q.A. Soliqqa tortish nazariyasi va amaliyoti. Darslik. –T.: "Fan va texnologiyalar markazi", 2003. -247 b.
8. Sanaqulova B. Kichik tadbirkorlik sub'ektlarini soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash. Monografiya. –T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2014. -252 b.
9. Mahmudov N., Adizov S. Soliqlarning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini baholash: nazariya, amaliyot va modellashtirish. Monografiya. –T.: "Fan", 2014. -106 b.
10. Alardonov M. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish. –T.: "Cho'lpon nomidagi NMIU", 2013. -296 b.
11. Харитонов В.А. Основы организационной и управления в строительстве. М.: Академия, 2013. 224 с
12. Утеева А.С. Оптимизация проектной организационной структуры строительного предприятия в современных условиях // Дискуссия. 2019. № 92. С. 28-36.
13. Mao P., Li Sh, Ye K, Cai H. A field theory based model for identifying the effect of organizational structure on the formation of organizational culture in construction projects// KSCE Journal of Civil Engineering. 2017. 21 (1). pp. 45-53.
14. Normurzaev U. X. 2021 yildagi soliq ma'murchiligi hamda soliq kodeksiga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar yuzasidan //Internauka. – 2021. – T. 6. – №. 182 chast 2. – S. 99.
15. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti
16. <http://www.mf.uz> – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi sayti
17. <http://www.soliq.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi sayti
18. <http://www.stat.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi sayti